

Aag, Brage Ditlefsen

Paul Valéry & Alfred Korzybski: Språk litteratur og virkelighet

Bacheloroppgave i LITT2900

Veileder: Tvede, Øystein

Mai 2019

Aag, Brage Ditlefsen

Kandidatnr. 10028

Paul Valéry & Alfred Korzybski: Språk litteratur og virkelighet

Bacheloroppgave i LITT2900

Veileder: Tvede, Øystein

Mai 2019

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Det humanistiske fakultet

Institutt for språk og litteratur

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Innhold

<i>Paul Valéry & Alfred Korzybski: språk, litteratur og virkelighet.</i>	<i>2</i>
<i>Noen ord om oppgaven.....</i>	<i>2</i>
<i>Cahiers/Notebooks: Det uferdige.....</i>	<i>2</i>
<i>Language</i>	<i>5</i>
<i>Alfred Korzybski & General Semantics.....</i>	<i>7</i>
<i>Valéry's 'variasjoner' (vs.) Korzybski.....</i>	<i>11</i>
<i>Noen (ikke)avsluttende tanker, eller: 'it's quite improbable that the work of the mind should stop at a particular point'</i>	<i>14</i>
<i>Referanser.....</i>	<i>17</i>

Paul Valéry & Alfred Korzybski: språk, litteratur og virkelighet.

«On the lap of Earth,
Drink the quiet milk
And allow the leaves in the wind
Their ingenuity - without the trouble
Of thought – Leave untutored
The thing.» (Valéry, 2007, II, 351)

Noen ord om oppgaven

Jeg vil i denne teksten sammenlikne to ulike tilnærminger til språklig bevissthet, den ene gjennom notatbøkene til den franske dikteren og akademikeren Paul Valéry og den andre gjennom systemet *General Semantics*, utviklet av den polske vitenskapsmannen og teoretikeren Alfred Korzybski. Det er slående likheter mellom disse to tenkerne, deres interesser, ambisjoner og intellektuelle formål, men samtidig en like slående forskjell i deres valgte metode og format. Hovedvekten vil bli tillagt Valérys notatbøker, med *General Semantics* som et teoretisk bakteppe. Jeg vil først introdusere Valérys arbeid, hans språkanalyse og hans metodologiske tilnærming til eventuelle løsninger på problemene han identifiserer i språket. Jeg vil så introdusere Korzybski, før jeg setter de to opp mot hverandre og undersøker hvilke konsekvenser disse systemene har for forståelsen av språkets forhold til bevissthet, samfunn, litteratur og mennesket. Jeg håper å vise hvorfor Valéry og Korzybski fortsatt er relevante i 2019, både når det kommer til moderne trender i litteraturen og generelt for samfunnet, politisk diskurs, medier, kommunikasjon, utdanning mm.

Cahiers/Notebooks: Det uferdige

I omtrent 50 år skrev Paul Valéry (1871-1945) daglig i notatbøkene. Rutinemessig, fra 5 om morgenen, med kaffen og sigarettene sine, skrev han ut tanker, refleksjoner, indre og ytre observasjoner, diktfragmenter og aforismer. I den engelske Peter Lang-utgivelsen er de fragmenterte notatene organisert med stjerner mellom hvert innlegg, de er også delt opp kategorisk i form av kapitler. I kapitlet *Notebooks* kaller han notatføringen «*miso-sophic*»,

«*self-exploration*», «*self-construction*», «*auto-discussion*» og «*first drafts*», han vet ikke helt sikkert hva han driver med, hvorfor han skriver, hva det skal bli til, hva han skal med det, men han *trenger* det.

«What on earth is, or will be, or can possibly be the use of everything I put down in these lines? They are the first tentative steps of the morning; and I am seemingly not-myself, disorientated in how I perceive my day when some event prevents me from doing my hour or two of undirected mental exercises between 5 and 7. The same old ideas since '92!» (Valéry, 2000, I, 46).

I dagbøkene kan han la tanke- og sjelelivets forbipasserende og uregulerte råmaterial få lekke ut på papiret. Etterhvert blir skriverutinen en så integrert del av hverdagens repetitive syklus at en dag *uten* blir en dag full av fremmedgjøring. Skrivningen er blitt en slags nødvendighet, som å pusse tennene, en slags meditasjon.

Flere utgivelser av notatbøkene, eller *Cahiers*, har blitt publisert siden Valérys tid; ulike lesninger og forsøk på ulike måter å organisere de fragmenterte notatene er blitt utprøvd. Valéry foreslo også selv ulike måter å kategorisere og systematisere notatene på (Valéry, 2000, I,45-47). Dette var vel og merke bare et halvønske som ikke ble til virkelighet, muligens på grunn av hans motvilje til det *fullendte*. Det å etablere et fullstendig, lukket system—eller det å pretendere at noe slikt i det hele er mulig—var på mange måter, for Valéry, å gå bak ryggen på sannheten, bak ryggen på seg selv:

«(...) For it's quite improbable that the work of the mind should stop at a particular point (...) Should it believe it has reached its perfect form of analysis and expression, with regard to one point or another, then this is a sensation and not a thought (...) A System is an architectural construct imposing order, symmetries, *completion* - ...» (ibid., 50).

Til slutt står notatbøkene som et *uferdig* verk, et '*work-in-progress*' eller en *penelopeisk* *vev*, for å bruke en av Valérys egne metaforer. Penelope-analogien viser seg—etter hvert som man kommer dypere inn i *Cahier*-universet—å være en passende metafor, ikke bare fordi Penelope aldri fullfører veven, men både fordi hun—motvillig og håpefull—river den i stykker, og fordi det nettopp er en *vev* hun produserer. Valérys notatbøker fremstår også som en *vev*, som et åpent nettverk av interrelasjoner og uferdige tankerekker, i form av fragmenter; nesten slik tankene, vår indre monolog og følelseslivet vårt, også oppleves fragmentert, dialektisk og kontradiktorisk. De står som en analogi til sjelelivets prosessuelle flyktighet, tankestrømmens

kontradiktoriske og haltende utvekslingsforhold til fluktuerende følelser og den ytre verden. Notatbøkene er på mange måter—i Valéry's egne ord: «A work of art constructed with the facts of thought itself» (Valéry, 2000, I, 42).

Work-in-progress- og Penelope-begrepet impliserer også *tid*—en viktig faktor i Valéry's notatbøker—og dette sier oss noe om den formelle strukturen dagbøker og notater ofte har. Notatbøker karakteriseres ofte nettopp ved *flyktigheten*, det foranderlige og forbipasserende. De speiler forfatterens sinnsstemning i det passerende øyeblikket. Fra øyeblikk til øyeblikk, dag til dag, viser det forfatterens mange ansikter; den tvilende, deprimerede forfatteren, den inspirerte, ekstatiske forfatteren, forfatteren som planlegger, reflekterer og prosesserer sanseintrykk og hendelser i livet, forfatterens kritiske selverkjennelse og/eller selvforvirring, forfatterens generelle tanker om skrivegjerningen, litteraturen osv., og nettopp forfatterens *forandringer over tid*.

Det er, i notatbøkene til Valéry, en uadskillelig relasjon mellom *form* og *innhold*, slik vi også ser i mange av modernismens romaner, for eksempel *Ulysses* og *To the Lighthouse*; Valéry ville definere mennesket, han ville forstå det helhetlig og ville uttrykke denne forståelsen men kunne ikke gjøre det gjennom tradisjonelle litterære medium, ikke gjennom romaner, poesi osv. Han realiserte det heller gjennom notasjoner, en form han utviklet og nærmest perfektionerte i *Cahiers*, en form som tillot ham inkonsistens og inkonsekvens i sine refleksjoner over menneskets indre, gjennom alle tenkelige forståelsesfelt.

Innholdsfortegnelsen, de ulike kategoriene notatbøkene hans er delt inn i, sier nok om Valéry's enormt varierte, interdisiplinære interessefelt. Det man fort skjønner, om man beveger seg forbi innholdsfortegnelsen og inn i notatene, er hvor tett alle disse kategoriene henger sammen, hvordan de enkelte fragmentene taler til helheten og hvordan de eksisterer—i Valéry's bevissthet—ved siden av hverandre, *etter* hverandre, omkring hverandre; hvordan de utfyller hverandre i sammensatte relasjoner, gjensidige utvekslingsforhold og hvordan alt dette fremtrer, ikke gjennom enkelte formulerte 'sannheter' men gjennom den samlede røsten, gjennom summen av alle formuleringene og kategoriene.

Språket og det ambivalente forholdet mellom ord og referent, mellom verbale- og ikke verbale virkelighetsnivåer, er en konsekvent tematisk gjenganger i notatbøkene og påvirker alle andre aspekter av Valéry's tenkning; for språket har, som han sier: «made the mind», og menneskesinnet er nettopp det objektet Valéry's oppmerksomhet var rettet mot i *Cahiers*.

Language

«You must never forget this: language has formed almost everything, and among other things, it has made the mind.» (Valéry, 2010, IV, 63)

Valéry's kritikk av språket, hans språklige bevissthet, var av den radikale sorten. Som vi skal se, var han ikke alene om dette på denne tiden. En kan tenke seg til—i årtusenskiftet, i konteksten av 1. verdenskrig, under radikale teknologiske, vitenskapelige og teoretiske omveltninger, i en verden underveis i en prosess av radikal forandring—hvorfor mange intellektuelle—fra Korzybski til Saussure, I.A. Richards, C.K. Ogden og Wittgenstein for å nevne noen—var opptatt av dette problemet. De mente vitenskapelige systemer måtte utvikles for å analysere språk, for å analysere relasjonene mellom tanke, ord og referent. Flere av dem mente også dette var viktig for å forbedre mellommenneskelig kommunikasjon, utdanning og for å forhindre forfallet av den frie tenkning, i møte med moderne manipulasjonsteknikker og propaganda basert de seneste funnene i vitenskapen.

Det skulle ikke gå lang tid før nazistene skulle bevise dem rett med sin Freud- og Bernays-inspirerte propaganda og verbale manipulasjon. Et eksempel er hvordan tyskerne omtolket Nietzsche og ganske enkelt snudde hans 'übermensch' på hodet, for så å bruke konseptet i sin egen, hatefulle og verbal-magiske retorikk. Dette sier noe om ambiguiteten i filosofisk diskurs, om det formuleres *klare ideer* eller om ideene er manipulerbare, verbale konstruksjoner som lett kan omtolkes. Valéry ville sagt seg enig i det siste, og som han nokså nådeløst sier: «It's time philosophy resigned itself to extinction or renovation» (Valéry, 2010, V, 85)

«We think and write in a language we no longer believe in. We know full well that it carries with it a disorganized mass of views of the world, physical, cosmological and psychological hypotheses, that have caused philosophers to rack their brains unnecessarily over beings and essences which don't exist, such as Being, Soul, Time, Will – etc.

But how could one construct another language, how could one imagine it? – This is the first question of all 'philosophy', assuming there's some value in reconsidering that indeterminate work / occupation / that is called philosophy.» (Valéry, 2010, IV, 68)

Valéry ville fundamentere språket i sikker viten, han ville ha språklige verktøy, tilstrekkelige til å beskrive bevissthetens mange dimensjoner, *slik de er og slik de forandrer seg over tid*. Han lekte ofte med tanken på å konstruere et nytt språk, et nytt, systematisk og

semantisk utgangspunkt for forståelse og analyse av det bevisste mennesket som helhetlig organisme. Dette blir uttrykt blant annet gjennom det han kaller '*Arithmetica Universalis*', '*Geometry of Imagination*', og '*My Philosophical Dictionary*'; alle tre er formuleringer som peker mot et prosjekt han startet på 1890-tallet, en slags amalgamert algebraisk, geometrisk og lingvistisk modell av menneskets bevissthet. Prosjektet ble riktignok aldri fullført, men det skulle følge refleksjonene hans resten av livet.

Han skriver om dette 'systemet', i 1927: «My idea was to conceive of a language based upon the reality of thought, a pure system of linguistic signs» (Valéry, 2010, IV, 82). Her er det viktig å påpeke at Valérys 'system' transcenderer språket, og handler om det helhetlige forholdet mellom kropp, bevissthet og verden—eller 'Corps', 'Esprit', 'Monde' som han kaller det—og relasjonene og funksjonene mellom disse kategoriene, sett i lys av et mangfoldig utvalg av fagfelt. Språket har en essensiell rolle i dette systemet, og påvirker ifølge Valéry alle andre neurologiske, perseptuelle og kognitive funksjoner.

«A real philosophy would be the recognition, education and possession of all the organs of the mind - the study of each one, of their personal strength and weakness, and their mutual exchanges. There is nothing more appropriate to this goal than correct definitions; - a science of modes of representation, understood as means - matter for experiments - and the search for the best way of developing them.» (Valéry, 2000, I, 262).

For Valéry har ikke ordene våre noen bestemt 'mening'. Etableringen av mening er subjektivt, regulert av omstendigheter og personlig erfaring: «words are (...) in process of constant change through all means (...) but employed *in context* – as soon as you isolate them, they become less clear.» (Valéry, 2010, IV, 45). Han så språket som en arv fra de første menneskene; som et sett med konvensjoner, overført fra generasjon til generasjon, tatt for gitt gang på gang, uttørket av stereotyper. Valérys språkdiagnose er radikal, et nærmest deterministisk syn på dialektikken mellom språk og tankefære. Han kaller språket «the social implex par excellence» (Valéry, 2010, IV, 122); en kollektivt akkumulert struktur, en konvensjon, tømt for mening, som hvert øyeblikk ligger som et slør over verden og tankeverdenens virkelige eksistens.

Begrepet 'implex' dukker opp flere steder i *Cahiers*; i introduksjonen til 1. bind (s.14) definerer Brian Stimpson det som «the energetic, transformative capacity for association and analogy which represents the unknown and unmastered potential of the mind». Begrepet er nokså ambiguøst, men jeg forstår det som noe tilnærmet den penelopeiske vevens—eller

sinnets—arkitektur; ‘akkumulert kunnskap’ + ‘minne’ + det ‘underbevisste’; eventuelt (uoppdaget, mental) ‘kapasitet’ osv., en slags *mulighet* men samtidig et *utgangspunkt*. Uansett hvordan man velger å forstå slike begreper—Valéry har mange flere av dem—sier de oss noe om Valéry's metode, som til dels bestod av å konstruere sitt eget ‘personlige’ språk, et sett med egendefinerte begreper, i håp om at det kunne bidra til en mer gjennomført analyse. Som han sier på et tidspunkt: «My system is a dictionary» (Valéry, 2010, V, 85); rettere sagt en *personlig* ordbok, et indre, assosiativt, terminologisk system for refleksjon og analyse, nettopp en slags bevisst oppkonstruert *implex*.

Valéry's håp var å komme frem til et språk som var bedre egnet, ikke bare til teoretisk analyse men også til daglig kommunikasjon og poetisk språk. Han hadde til tider store problemer med romanen, med den uunngåelige oppkonstruerte formen slike litterære verker får, med forfatterens fremstilling av seg selv gjennom teksten, det Valéry kaller ‘false cynicism’ og ‘charlatanism’; forfatteren som gjemmer seg i teksten, eller fremstår edlere, klokere osv., enn det han/hun er i virkeligheten. På et tidspunkt skriver han: «One must needs be singularly stupid to attribute to a poet the sentiments one finds in his verses.» (Valéry, 2010, IV, 323)

Et annet problem oppstår, for Valéry, når det kommer til den ‘realistiske’ romanen, han ville nok ledd av begrepet som omtaler vår tids yndlingssjanger, ‘virkelighetslitteraturen’. Litteraturen, *ordene* våre, kan ikke—slik vi har sett—gripe virkeligheten, og blinde (verbale) forsøk på å gripe den—enten gjennom filosofien, litteraturen, eller gjennom tanker, minner osv., vil ikke lykkes. Minnene våre forvreges også av språk, det samme gjelder historien og skrivningen av den, eller drømmer og drømmetydning. Om en eksempelvis skal snakke om *drømmen*, med Valéry's system som utgangspunkt, trengs det et nytt språk, et ‘drømmespråk’, som korresponderer til drømmens kaotiske virkelighet. Å snakke om drømmen på et språk som er utviklet med røtter i menneskenes materielle behov, blir for Valéry som å prøve å forklare relativitetsteorien med dagligspråket, m.a.o. en helt umulig og meningsløs oppgave.

For Valéry handlet det helt fundamentalt om å finne et bevisstetsrom *under* språket, *utenfor* de verbale nivåene, slik at verden og det indre kanskje kunne bli opplevd i sin naturlige tilstand, ikke forkludret av menneskespråkets usynlige hånd.

Alfred Korzybski & General Semantics

Alfred Korzybski; en polsk-amerikansk vitenskapsmann, underviser og teoretiker, utviklet på 1920-30-tallet—samtidig med Valéry— det han kalte *General Semantics*; et ‘ikke-

aristotelisk' system, en vitenskapelig disiplin, oppdatert med begreper og funn, hentet fra ulike vitenskapsgrener anno 1920-30. Korzybski mente selv at utviklingen av et slikt system var essensielt for forståelsen av mennesket. I introduksjonen til 2.utgave (1941) av *Science & Sanity* (først utgitt i 1933), skriver Korzybski:

«General semantics is not any 'philosophy', or 'psychology', or 'logic', in the ordinary sense. It is a new extensional discipline which explains and trains us how to use our nervous systems most efficiently. It is not a medical science, but like bacteriology, it is indispensable for medicine in general, and for psychiatry, mental hygiene, and education in particular» (Korzybski, 1994, xxxviii).

Bakgrunnen for etableringen av general semantics formulerte Korzybski i *Manhood of Humanity* (1921); her argumenterer han for at menneskets *totale* eksistens, altså 'organismen-som-et-hele-i-omgivelsene', aldri har blitt tatt i betraktning på systematisk vis. Han forsøker å *definere* mennesket, han ville finne ut hvilke partikulære trekk som karakteriserer den menneskelige livsformen, til forskjell fra dyre- og plantelivet.

«For it requires no great wisdom, it needs only a little reflection, to see that, if we humans radically misconceive the nature of man—if we regard man as being something which he is not, whether it be something higher or lower—we thereby commit an error so fundamental and far reaching as to produce every manner of confusion and disaster in individual life, in community life and in the life of the race.» (Korzybski, 1921, 2)

For Korzybski blir *språket* en helt essensiell del av denne definisjonen, men den sentreres mer rundt en viktig *konsekvens* av språket; nemlig det Korzybski kaller *time-binding*. Han definerer mennesket som «the time-binding class of life», til forskjell fra planter som «chemistry-binding» og dyr som «space-binding» (Korzybski, 1921, 59). Time-binding-begrepet dreier seg om egenskapen mennesker har til å overføre kunnskap, ferdigheter osv. fra generasjon til generasjon, evnen vår til å la fortiden leve videre i nuet, noe vi selvfølgelig gjør nettopp gjennom språket. Nytteverdien, klarheten, den empiriske *validiteten* av informasjonen og verktøyene—språk, utdanningssystemer, vitenskap—vi overfører, vil i stor grad påvirke sivilisasjonens utvikling og våre individuelle liv.

Empiri, flerdisiplinær vitenskap, matematikk og faktabasert utdanning—samt et revidert semantisk språkssystem—var for Korzybski helt elementært for tidsbindingsfunksjonen, mens metafysikk, filosofi, ble sett mer som destruktive krefter. Filosofi var—for Korzybski, slik som

for Valéry—gammeldags, utdatert, reist på et ustabilt fundament, bestående av abstrakte begreper, uten referenter i virkeligheten. Han drar frem det matematiske språket som det filosofiske og dagligdagse språkets motpol; det matematiske språket er utviklet for å være så presist som mulig, for å ta alle partikulære karakteristikk i betraktning og har slik, ifølge Korzybski, en struktur tilnærmet den virkelige verden.

«Mathematical reasoning is displacing metaphysical reasoning. Engineering is driving verbalistic philosophy out of existence and humanity gains decidedly thereby. Only a few parasites and ‘speculators’ will mourn the disappearance of their old companion ‘speculation.’» (Korzybski, 1921, 10).

General semantics handler i stor grad om å danne en virkelighetsnær korrespondanse mellom det vi sanser og den objektive, ikke-verbale virkeligheten, om å restaurere tilregnelighet i kognitive og perseptive evalueringsprosesser. Korzybski bruker begrepet ‘abstraksjon’, for å beskrive de perseptive mekanismene mellom mennesket og den ‘ytre’ verden. I en video på Youtube, demonstrerer Korzybski hva han mener med abstraksjon:

«I have made a little fan, it has blades. Now I rotate the blades and you see a disc, where there is no disc; you see a disc, where there is no disc. Don’t call that *illusion*; it’s *abstraction*. Some philosopher said, just because that kind of stuff, he said; ‘the world is an illusion.’. Not a bit. The world is not an illusion. It is whatever it is except what we abstract from it. We are sort of a mirror, and we mirror only inside us, in our nervous-system, what is going on outside of our nervous-system.» (Korzybski, i Carvalho, 2012)

For Korzybski er det vi opplever som den ytre, objektive virkeligheten et produkt av vårt eget nervesystem, abstrahert fra det kaotiske havet av dansende atomer fysikken forteller oss virkeligheten består av. Han skiller mellom ulike dimensjonale nivåer, mellom det objektive, subatomiske nivået—virkeligheten *slik den er*, som bare, knapt nok, kan beskrives gjennom det matematiske språket—og høyere abstraksjonsnivåer, som virkeligheten slik vi *opplever* den og virkeligheten slik vi *betegner* den. Med andre ord skiller han mellom verbale og ikke-verbale abstraksjonsnivåer. De verbale nivåene har ulik abstraksjonsgrad, ordene ‘eple’, ‘bord’ og ‘penn’ er eksempelvis abstraksjoner som er nærmere den empiriske virkeligheten enn det ‘sjel’, ‘kapitalisme’ og ‘tid’ er. Et eple *er* fortsatt ikke et ‘eple’, men en sammensatt atomisk prosess, hendelse, eller ‘*sub-atomic event*’—også bestående av utallige mikroorganismer, kjemikalier, soppsporer, vann, støvpartikler osv.—som om to måneder ikke lenger vil være gjenkjennelig som et eple, og om et års tid bedre kan beskrives som ‘haug med

jord'. Korzybski gjør derfor et poeng av ikke å *identifisere*; et objekt er aldri fullstendig representert, hverken i den øyeblikkelige oppfatningen eller i våre begreper.

Formuleringene 'abstraksjon', 'prosess' og forståelsen av hele universet som en rekke sammensatte atomiske hendelser, er essensielle i Korzybskis tenkning, det er også viktig å nevne insisteringen på at det ikke finnes to *identiske* atomiske hendelser; det finnes ikke to like epler, to like bord, to like 'kapitalismer' eller 'sosialismer', eller to like mennesker noe sted i den observerbare virkeligheten. Enhver hendelse er unik, og forholder seg slik i relasjon til resten av universet. Av dette følger blant annet at historien aldri *gjentas* og at det jeg opplever som 'meg', ikke lenger kommer til å være den samme i morgen, ikke den neste timen, og heller ikke det neste minuttet. Selvet er—på alle nivåer—i en kontinuerlig forandringsprosess, og identifikasjoner mellom selvet og selvets tilstand i form av 'jeg *er*'-formuleringer vil alltid være basert på feilaktige identifikasjoner. Konsekvensene av å betrakte seg selv og verden som *prosess* kan ikke undervurderes og dette er igjen noe vi finner hos både Valéry og Korzybski; en mistro til ordenes evne til å betegne og identifisere virkeligheten, en mistro til den 'statiske' filosofien, til det fullendte og fullstendig beskrevne, samt en understreking av faktoren *tid*.

Måten *jeget* reflekterer over seg selv, over hvem/hva 'jeg er', foregår i stor grad i form av indre monologer, i form av verbale abstraksjoner som reflekterer over verbale abstraksjoner som reflekterer over verbale abstraksjoner. «The map is not the territory» er Korzybskis kanskje mest kjente sitat, og det første av tre viktige premisser i general semantics. 'Map' må her forstås som *alt vi mennesker formulerer*; eksempelvis språk, teorier, religioner, ideer, vitenskapsgrener og selvfølgelig tekster. Derav følger det andre premisset, nemlig at kart er selvrefleksive—de kan alltså repliseres—og det tredje: hvert kart er også et kart over kartets skaper; hans/hennes ideologi, ferdigheter, antakelser osv. (Pula, 1994, xvi-xvii)

Et kart¹ vil nødvendigvis utelate utallige karakteristikk ved territoriet det forsøker å replisere. Om man da lager et kart² av kart¹ og et kart³ av kart² og et kart⁴ av kart³ osv., vil man åpenbart utelate flere og flere karakteristikk og til slutt sitte igjen med et ubrukelig kart. Denne selv-refleksive prosessen kan forvirre oss og ligger, ifølge Korzybski, som en hovedårsak til de fleste problemer mennesker har, i sine individuelle liv så vel som i det sosiale.

Han demonstrerer denne abstraksjons- og inndelingsprosessen med '*the structural differential*', et diagram som forsøker å visualisere hvordan dialektikken mellom menneske og verden fungerer. Jeg kan ikke, av hensyn til denne oppgavens lengde, gå gjennom dette diagrammet men viser til kapittel XXV i *Science & Sanity* (s.386) om leseren vil ha en utdypning av det ovennevnte. Det viktigste å forstå er hvordan Korzybski mener vi, gjennom ubevisst abstraksjon, fort kan misforstå vår virkelige tilstand, på individnivå så vel som på

samfunnsnivå, og hvordan dette faktisk i stor grad skjer gjennom selv-refleksive, verbale feilidentifikasjoner. Skjønnlitterære demonstrasjoner av misevaluering fins det mange av, *Don Quijote* og *Madame Bovary* er klassiske eksempler, Umberto Eco's *Focaults Pendulum* demonstrerer også på mange måter denne prosessen. Her siterer Eco faktisk også Korzybski og *kartet* spiller en sentral rolle som en litterær trope.

Korzybski inspirerte med det ovennevnte 'E-Prime'; en versjon av det engelske språket, uten verbet 'to be', uten identifikasjonens 'is'. Dette var ett av hans forslag til revideringen av teoretisk-vitenskapelige språk, sammen med den utvidede bruken av 'etc.' for å påpeke formuleringens *ekstensjonalitet*; at formuleringen kan utvides og ikke tar alle karakteristikk og implikasjoner i betraktning. Han brukte også dateringer av utsagn—eksempelvis i form av 'kapitalisme 1920', 'kapitalisme 1989', 'kapitalisme 2019'—, for å understreke *forskjellen* på kapitalismen gjennom disse årene, fenomenets forandring over tid. Han brukte også hevede tall for å demonstrere den samme forskjellen, for eksempel 'sosialisme¹', 'sosialisme²', 'sosialisme³'. Om man ser seg om i den virkelige verden, er ikke linjene alltid like tydelige mellom de motstridende økonomiske systemene; kapitalismen og sosialismen opererer ulikt fra land til land, fra sosialstruktur til sosialstruktur, de operer også *sammen* i ulik grad. Begge er også grunnleggende monetære systemer, et faktum som har vesentlige strukturelle implikasjoner. For Korzybski tar vi sjelden disse små forskjellene og detaljene i betraktning, selv når vi evaluerer vanskelige spørsmål. Problemstillingene våre bygges ofte på feil premisser, feilformuleringer og multiordinale begreper med mange ulike 'meninger' som—om ikke satt i en tydelig kontekst—fører til unødvendige misforståelser.

Valéry's 'variasjoner' (vs.) Korzybski

«I don't at all believe in my thought, except when it's of a certain type and in certain conditions, - or rather when I look at it – whatever it may be – in a certain way – which consists precisely in feeling it could be different – and in particular that it might obey actions of mine, and be transformed – or perhaps be interrupted by an event -, or forgotten – numbed – intoxicated – abused etc. Then I think it could also be different, and I believe in that thought. I believe therefore in something more general, my variation, my charge of potentiality.» (Valéry, 2000, I, 70)

Korzybski *etablerte* på mange måter det systemet Valéry lekte med i notatbøkene men aldri gjorde ferdig. Til tross uferdigheten, eksisterer Valéry's system også på mange måter, i hans *Cahiers*, gjennom det jeg velger å kalle hans *variasjoner*. Variasjonene utgjør det jeg ser

som et av de—om ikke *det*—viktigste formelle elementet i notatbøkene, sammen med det faktum at bøkene aldri ble ferdigskrevet—notatbøkene avsluttes kun ved forfatterens død; de er dermed *åpne*; vendt mot det uvisse, ignoransen, fremtiden, mistroiske til kunnskap-om-verden generelt, slik vi nevnte ovenfor.

Jeg kaller det variasjoner, fordi begrepet beskriver relativt godt det jeg gjenkjenner som en av Valéry's 'løsninger' på problemet med språket. Slik vi har sett visste Valéry at han på ingen måte kunne representere tankenes virkelige liv direkte gjennom det daglige eller litterære språket; at sannheten ikke kunne uttrykkes gjennom én formulering, gjennom konforme tegn- og setningssystemer. Han måtte finne en vei rundt, enten ved å konstruere et nytt filosofisk-vitenskapelig språk—slik Korzybski forsøkte, og som Valéry ofte vurderte—eller ved å jobbe med *tanker over tid*, bevissthetens forandringer: «I am looking for the most consistent and most convenient way of expressing the constant transformations of consciousness. *All previous achievements, all known constructions* fail to take duration into account.» (Valéry, 2010, V, 41)

Valéry's notatbøker er fulle av omformuleringer, reformuleringer, kontradiktoriske utsagn, varierende 'gjentakelser' i ulike former, egendefinerte, tekniske begreper egentlig bare Valéry selv kunne forstå, koplinger av disparate tankefærer osv.; de er fulle av Valéry's mangfoldige uttrykksformer, av hans kartesiske tvil og indre forandringer over tid. Gjennom disse variasjonene av Valéry—hans mange ansikter—fremtrer på mange måter et klarere uttrykt og komplekst selvportrett, sammenliknet det man ofte ser i biografier, hvor livet til forfattere blir bygd av tilgjengelig materiale, amputert og dermed ender opp som verbale konstruksjoner; nærmest fiksjonelle uttrykk, langt fra '*sannheten*'. Gjennom variasjonene viser Valéry hvordan selvet utvikler seg, hvordan det—fra øyeblikk til øyeblikk—forandrer seg, med mangfoldige, kontradiktoriske følelser og tanker—samt hvordan alt dette forholder seg til den ytre verden.

Joyce gjør noe av det samme—i *Ulysses*—gjennom '*stream of consciousness*', gjennom Stephens '*implex*', Stephens *variasjoner*. Dette er det klassiske modernistisk-litterære og idéhistoriske skifte som oppstår i møtet mellom 'naturalismen', 'realismen' og Einsteins relativitet, Freuds 'underbevissthet', Wittgensteins nominalisme osv.; det hegelianske møtet mellom positivismen og realismen som tese og den moderne tvilen og subjektiviteten som antitese. Dogen Zenji, en Zen-mester fra det 18. århundre, brukte å stille følgende spørsmål til sine studenter: «Who is the master who makes the grass green?» (Wilson, 2016, 27), et spørsmål som peker mot en forståelse i tråd med denne idéhistoriske overgangen.

Det objektive, ikke-verbale gresset—for å ta Korzybski-perspektivet—oppleves som en '1st-level abstraction', en subatomisk prosess *som blir gjort grønn* gjennom møtet med menneskets nervesystem. *Ordene* 'grønt' og 'gress' er abstraksjoner på høyere nivå, fjernere

fra virkeligheten—mennesker har ulike perseptuelle utgangspunkt, fargeblinde vil kanskje se ‘rødt’ eller ‘grått’ gress—Dessuten finnes det en ‘minnebank’—en ‘implex’—i hvert menneskes bevissthet, med verbale assosiasjonsnettverk; *minner* tilknyttet grønt gress, som ‘sommer’, ‘park’, ‘jord’, ‘natur’, ‘beite’ osv., disse må også sees som innvirkende på den sammensatte sansingen av grønt gress. Vi har også ikke-verbale minner som *lukten* av grønt gress, lukten av klipt gress, osv., samt *følelser* tilknyttet disse minnene, assosiasjonene og ordene som alltid forandres gjennom erfaring og tid. Alle disse ikke-verbale og verbale funksjonene *blandes* i bevisstheten; de kan også forvirres, som når allergikere reagerer på papirroser, når man faller for tomme ord, for hul ideologi, når kartet er et kart over et kart over et kart.

Dette er eksempler som forsøker å vise hvordan både Valéry og Korzybski ser mennesket som en sammensatt, plastisk helhet, hvor alle de verbale/litterære bevissthetsnivåene påvirker—og blir påvirket av—de ikke-verbale, objektive nivåene; hvordan språket og alle semantiske evalueringer forholder seg i relasjon til den biologiske organismen, til nervesystemets ‘*semantic-reactions*’—Korzybskis begrep—eller ‘*demand-responses*’—Valéry’s begrep—, to termer som igjen sier noe om likhetene mellom disse to tenkerne, samt om deres nevrokjemiske forståelse, som på deres tid fortsatt var i støpeskjeen, blant annet i lys av Ivan Pavlovs berømte hundeesperiment.

Mange likheter mellom Valéry og Korzybski kan trekkes frem; deres felles og enormt varierte interessefelt, deres mange like formuleringer, prosessforståelsen, dualiteten mellom ord og referent, men det er også en fundamental forskjell mellom disse to. Vi må ikke glemme at Valéry’s notater ble utgitt posthumt, de ble ikke, i Valéry’s levetid, strukturert og ferdigstilt til publisering. Dette enorme arbeidet er blitt gjort senere, av en rekke akademikere og ildsjeler ved universitetene. *Cahiers* har dette ovennevnte—og meget passende—*uferdige* strukturelle elementet som sammen med variasjonene, den helhetlige forbindelsen mellom de partikulære fragmentene, utgjør en treffende analogi til all form for interrelasjonell nettverksteori, enten det appliseres på—eksempelvis—medier, kommunikasjon, kunst eller mennesket som organisme. Som Valéry selv sier: «I have a unitary mind in a thousand pieces» (Valéry, 2000, I, 62), et faktum som han bare kunne uttrykke gjennom 50 år og flere tusenvis sider med fragmenterte notasjoner.

Valéry’s tilnærming er mer intuitiv—sammenliknet Korzybskis metodologi—og tar form som et *kunstverk*, mer enn et vitenskapelig ‘system’. Korzybski redefinerte begreper til *generell* bruk, Valéry gjorde det mer *personlig*, men nevneverdig uttrykte han også iblant et ønske om å gjøre det mer helhetlig og generelt. Valéry tar sin egen subjektivitet som

utgangspunkt, han bruker vitenskapen til å—gjennom kunsten—reflektere og observere sine egne mentale og kroppslige mekanismer og finner der noe mer generelt vi alle kan kjenne oss igjen i. Variasjonene kan på mange måter sammenliknes med Picassos kubisme, de representerer et behov for flere perspektiver, for å betrakte objektet fra alle vinkler, for å medregne så mange partikulære karakteristikk som overhodet mulig; et prosjekt som taler til den progressive delen av det tidlige 1900-tallets zeitgeist og som blir mer relevant for hver dag, idet vi snirkler oss videre inn i den post-moderne internettalderen.

Noen (ikke)avsluttende tanker, eller: 'it's quite improbable that the work of the mind should stop at a particular point'

«When I write in these notebooks, I write myself. But I don't write myself completely...»
(Valéry, 2000, I, 52)

Jeg ble introdusert for Korzybski for noen år siden og det har i stor grad påvirket måten jeg *leser* på. Jeg tror også det har påvirket skrivningen min, om enn i mindre grad. En kunne tro at lesing og skrivning blir håpløse aktiviteter etter å ha blitt bevisstgjort ordenes tyranni men jeg vil si tvert imot. Det har heller gjort meg mer nysgjerrig, mer fascinert over ordenes evne til å konstruere indre verdener og indre (litterære) assosiative nettverk. Jeg leser fortsatt filosofi, men gjør det nå mer som om jeg leser skjønnlitteratur. *Litteraturen*—jeg bruker begrepet slik Eliot definerer det i *Tradition and the Individual Talent*—kan også sees som en kollektiv *implex*, kollektive *variasjoner*, som en modell av menneskets bevissthet, en penelopeisk vev, akkurat slik som i Valérys *Cahiers*. Dette kollektive minnet, denne 'litterære bevisstheten', kan innhøstes og føre vår fantasi, vår imaginasjon og øke vår kreative og intellektuelle kapasitet. Det viktige er, slik Korzybski sier, å ivareta en slags bevisst distanse mellom det 'virkelige' og det 'verbale'/ 'litterære', en bevissthet over hvordan vi abstraherer på ulike nivåer. Innhøstningen av det kollektive litterære minnet kan da være en nøkkel—slik Eliot også sier—blant annet til kreativ fornying og produksjon. Dette er i stor grad poetens oppgave, også ifølge Valéry; poeten leker med *ord*, ikke ordenes *betydning*, og kan slik dra vekk sløret som skjuler ordenes ambiguitet.

«Poet - You're a sort of verbal materialist. You can look down on novelists, philosophers, all those who are the credulous slaves of words; - who have to believe that their discourse is real in its

content and signifies something real. You on the other hand know that the reality of discourse is nothing but words and forms.» (Valéry, 2007, II, 200)

Fokuset på språklig bevissthet har på mange måter også gjort meg bevisst min ignoranse, bevisst over de uendelige 'årsakene' en hvilken som helst handling, tanke eller 'effekt' kan ha. Det har også gjort meg bevisst på denne ignoransen hos 'intellektuelle', hos forfattere, akademikere og filosofer. Det handler om virkelig å vurdere hvor sammensatt et argument virkelig er, hvor mye som bygger på ideologi, følelsesliv og personlig erfaring, samt hvordan dette uttrykkes i det språklige og i teoretiske identifikasjoner. Det fremmer en slags agnostisk holdning til forklaringsmodeller, noe jeg tror kan være nyttig, blant annet i kampen mot ulike former for tyrannisk ideologi. Valéry skrev en gang: «I flee with horror from every label people want to put on me» (Valéry, 2000, I, 68) og jeg gjenkjenner på mange måter denne agnostisismen også hos ham, et slags skjold mot tankeverdenens korrupperende krefter, en slags dyp respekt for empiriske fakta men samtidig en spirituell lengsel etter en mer helhetlig form for 'direkte' kunnskap; upåvirket av språkets deterministiske natur. Kjendisfilosofen Slavoj Žižek uttrykte nylig det pressende behovet for denne bevisstheten, i et intervju angående klimastreiken:

«The greatness of these children's protesting is precisely, in some noble sense, their stupid naivety (...) We need to rediscover this children's innocence, to be able to look at facts; this innocent gaze of children, which is not obfuscated by our ideological concerns and so on. You just look at the facts and you are ready to act upon it. That's necessary more than ever today.» (ŽIŽEK, 2019).

Dette ligger i hjertet av det jeg mener er viktigheten med disse to betraktningene angående språklig bevissthet, dette med å være våken til alt vi tar for gitt, til alle de menneskeskapte strukturene vi selv har blitt offer for. Eksempler her er ideologi, byråkrati, nasjonale identiteter, økonomiske systemer og—ikke minst—språk. Vi har riktig nok ikke 'skapt' språket som så, men vi har en aktiv rolle i språkernes utvikling og muligheten til bevisst å forandre vårt forhold til dem, noe som potensielt kan forandre hvilket lys vi ser de ovennevnte strukturene i.

Nøkkelen til dette ligger for Korzybski i den vitenskapelige og matematiske metoden, men jeg vil også slå et slag for kunsten her, for musikken og litteraturen, for Paul Valéry's indre biografi, for 'virkelighetslitteraturens' brennende begjær etter å gripe det 'sanne', i en tid hvor dualiteten mellom internettets informasjonsflyt og selvets behov for å orientere seg i den

virkelige verden tilspisses. Theresa Parkinson—som skrev sin doktorgrad om Valéry og Korzybski—avslutter sitt essay *The Creative Process & General Semantics* med et forsvar for kunsten, og en insistering på den fundamentale rollen den estetiske opplevelsen har i våre liv. Semantiske, meningsdannende prosesser opererer, som vi har sett, på alle bevissthetsnivå og den estetiske sansen er ikke et unntak; den kan ikke *forklares*, men vi kjenner den igjen alle sammen. Dette ligger mitt eget hjerte nær, og jeg avslutter derfor slik hun gjorde, med Willy Wonkas visdomsord:

«A little nonsense now and then
is relished by the wisest men!» (Parkinson, 1986, 82)

Referanser

Eliot, T.S. (2003) *Tradisjonen og det individuelle talent*, i Skei H.H. (red.) *Moderne litteraturteori*, 2.utg. Universitetsforlaget, ss.201-208

Haarberg, J., Selboe, T., Aarsedt, H.E. (2017) *Verdenslitteratur: Den vestlige tradisjonen*, Universitetsforlaget, ss. 200-222

Korzybski, A (2012) *Alfred Korzybski – The World is NOT an Illusion*, Gabriel Feijó de Carvalho. Tilgjengelig fra: <https://www.youtube.com/watch?v=A-7zYBKgzfs>

Korzybski, A. (1994) *Science and Sanity: An Introduction to Non-Aristotelian Systems and General Semantics*, 5.utg. International Non-Aristotelian Library: Institute of General Semantics.

Korzybski, A. (Utgivelsesår ikke oppgitt. Originalen ble publisert i 1921) *Manhood of Humanity: The Science and Art of Human Engineering*, Bibliobazaar, LLC.

Parkinson, T. (1986) *The Creative Process and General Semantics*, i *ETC: A Review of General Semantics* Vol.43, No.1, ss.73-82, Institute of General Semantics.

Plottel, J.P. (1980) *The Poetics of Autobiography in Paul Valéry*, i *L’Esprit Créateur* Vol. 20, No.3, *Autobiography in 20th-Century French Literature*, ss.38-45, John Hopkins University Press.

Pula, R (1994) *Preface to the 5th Edition*, i *Science & Sanity: An Introduction to Non-Aristotelian Systems and General Semantics*, 5.utg. International Non-Aristotelian Library: Institute of General Semantics, ss. XIII-XX

Valéry, P (2000) *Cahiers/Notebooks I*, red.: Gifford P., Pickering, R., Stimpson, B., overs.: Gifford, P., Peter Lang GmbH.

Valéry, P (2000) *Cahiers/Notebooks II*, red.: Gifford P., Pickering, R., Stimpson, B., overs.: Gifford, P., Peter Lang GmbH.

Valéry, P (2007) *Cahiers/Notebooks III*, red.: Gifford P., Pickering, R., Rinsler, N., Stimpson, B., overs.: Ryan, P., Rinsler, N., Stimpson, B., Peter Lang GmbH.

Valéry, P (2010) *Cahiers/Notebooks IV*, red.: Gifford P., Pickering, R., Rinsler, N., Stimpson, B., overs.: Joseph, R., Ryan, P., Rinsler, N., Stimpson, B., Peter Lang GmbH.

Valéry, P (2010) *Cahiers/Notebooks V*, red.: Gifford P., Pickering, R., Rinsler, N., Stimpson, B., overs.: Gifford, P., Rinsler, N., Romer, S., Stimpson, B., Peter Lang GmbH.

Wilson, R.A. (2016) *Cosmic Trigger I: Final Secret of the Illuminati*, Hilaritas Press, LLC, ss.27.

Zizek, S (2019) *Slavoj Zizek on kids who protest climate change. How to Watch the News ep. 04*, RT. Tilgjengelig fra: <https://www.youtube.com/watch?v=c7DEKkiZzVg>

